

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-106-117

УДК 340.13

В. І. РИНДЮК,

доктор юридичних наук, професор*

ORCID: 0000-0001-7803-7039

ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті аналізується сучасний стан дослідження категорії «правореалізація» у вітчизняній теоретичній юридичній науці та робиться висновок про необхідність формування цілісної системи науково обґрунтованих знань про правореалізацію (теорії правореалізації) на новітніх науково-методологічних засадах. Зазначено, що центром правореалізації є людина, її права та обов'язки, закріплені в диспозиції норми права, а не знеособлена норма права. Також важливим моментом формування теорії правореалізації як правової діяльності є її праксеологічний аспект, зокрема, це питання структурних складових правореалізаційної діяльності, її ефективності.

Ключові слова: правореалізація, норма права, диспозиція норми права, суб'єктивне право, юридичний обов'язок, правова праксеологія, правова діяльність, юридична діяльність.

Ryndiuk Vira. Doctrinal foundations of realization of law: current state and research prospects

The article is analyzed the current state of research into the category of «realization of law» in domestic theoretical legal science and the conclusion is made about the need to form a holistic system of scientifically based knowledge about realization of law (theory of realization of law) on the latest scientific and methodological principles. It is noted that the center of realization of law is a person, his rights and duties, fixed in the disposition of the legal norm, and not an impersonal legal norm. Also, an important point in the formation of the theory of realization of law as a legal activity is its praxeological aspect, in particular, it is the question of the structural components of realization of law, its effectiveness.

Key words: realization of law, norm of law, disposition of the norm of law, subjective right, legal obligation, legal praxeology, legal activity, juridical activity.

Вступ (актуальність теми). На сучасному етапі трансформації українського суспільства перед вітчизняною загальнотеоретичною юридичною наукою виникла нагальна потреба істотного світоглядно-методологічного переосмислення традиційних догматичних уявлень про зміст правових понять у контексті новітніх концепцій праворозуміння, загальнолюдських та європейських правових цінностей. Сучасною тенденцією є формування в

* **Ryndiuk Vira**, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor

межах загальної науки теорії права окремих теорій (доктрин) як цілісних систем наукових знань щодо фундаментальних правових категорій (наприклад, теорія правотворчості, теорія юридичної техніки, теорія інтерпретації, теорія правореалізації тощо). Наукова теорія є вищою формою організації знання, що дає цілісне уявлення про закономірності й суттєві зв'язки досліджуваної сфери дійсності¹. Не є винятком і правореалізація як реальне, практичне втілення в житті норм права в конкретних правах та обов'язках суб'єктів правовідносин, без якої існування норм права втрачає сенс.

Огляд літератури. Незважаючи на цілу низку наукових праць вітчизняних теоретиків права щодо правореалізації, у літературі звертається увага на недостатній теоретичний рівень наукової розробки та неоднозначність підходів до розуміння різних аспектів категорії правореалізації, що, своєю чергою, негативно впливає і на юридичну практику. Так, О. В. Легка пише, що питання реалізації правових норм активно розробляється юридичною наукою ще з 1960-х років. Цей процес триває й нині. Але на сьогодні ще велика кількість питань реалізації норм права, які мають важливе теоретичне та практичне значення, залишаються дискусійними і недостатньо вивченими. Зокрема, вчена зазначає, що, розглядаючи теоретичні аспекти реалізації норм права, неможливо уникнути питання ефективності реалізації, яка визначає ефективність права загалом². В. В. Дума зазначає, що сучасна юридична наука не містить єдиного розуміння категорії «реалізація норм права» і недостатньо визначеним є співвідношення цієї категорії з такими категоріями, як «дія права», «правове регулювання» тощо³.

Вивчаючи питання правореалізації, науковці набагато більше уваги приділяють дослідженню правозастосовної реалізації, ніж безпосередньої реалізації. Питання правозастосовної реалізації більш комплексно й системно розроблено як на загальнотеоретичному рівні, так і на рівні навчальної літератури. Як приклад, можна навести навчальний посібник «Теорія правозастосування» П. В. Макушева та А. В. Хрідочкина, в якому викладені актуальні питання теоретичних і практичних аспектів правозастосування у вигляді цілісної системи знань (теорії)⁴. Також слід зазначити, що проблема правореалізації досліджується не тільки на загальнотеоретичному рівні, а й на рівні галузевих юридичних наук, зокрема, коли йдеться про реалізацію конкретних прав.

Постановка проблеми і мета дослідження. Проаналізувавши сучасний стан теоретичної розробки категорії правореалізації у вітчизняній юридичній науці, можна виокремити дві основні проблеми: 1) фрагментарний, хаотичний, безсистемний характер досліджень, що не дає змоги сформувати цілісну систему науково обґрунтованих знань про правореалізацію (теорію правореалізації); 2) відсутність єдиної науково-методологічної основи такого дослідження. Відповідно метою цієї статті є окреслення теоретико-методологічних засад подальшої наукової розробки категорії правореалізації, які в перспективі зможуть стати основою формування теорії правореалізації як цілісної узгодженої системи наукових знань про правореалізацію.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наше дослідження з аналізу самого слова «правореалізація» або відповідного словосполучення «реалізація права», слід зазначити, що «реалізація» походить від латинського слова «realis», яке означає «реальний», «дійсний»⁵. Реалізація – це дія за значенням реалізувати, тобто здійснювати, робити реальним що-небудь, втілювати в життя⁶. Відповідно у найбільш широкому розумінні правореалізація – це втілення права в життя, перетворення його в реальність. І вже тут, на цьому першому етапі формування загального уявлення про термін «правореалізація», виходячи із тлумачення його складових, виникає дискусія щодо використання як синонімів слів «правореалізація», «реалізація норм права», «реалізація права». Адже сьогодні в науці теорії права переважно під поняттям правореалізації розуміють саме реалізацію норм права. Підтвердженням цього є визначення цього поняття, наведені в навчальній літературі, яка відображає традиційні загальноновизнані в юридичній науці дефініції юридичних понять. Наприклад, зазначається, що реалізацією права є втілення приписів правових норм у фактичних діях суб'єктів цих норм⁷. Або використовується поняття «реалізація норм права» як втілення (здійснення) їх вимог у правомірній поведінці людей – суб'єктів права⁸.

Водночас О. М. Юхимюк, досліджуючи правозастосовну реалізацію, порушує питання про співвідношення понять «правозастосування» і «застосування норм права» з позицій розрізнення категорій загального й окремого та цілого й частини. На думку вченої, залежно від юридичної основи правозастосування можна поділити на категорії – «застосування норм права» і «застосування принципів права». Поняття «застосування норм права» слід використовувати в контексті реалізації саме норм права як загальнообов'язкових правил поведінки, встановлених (санкціонованих) і забезпечених державою, а поняття «правозастосування» варто розширити з погляду розуміння права як системи принципів і норм (правил поведінки)⁹. Отже, у цьому випадку більш загальна категорія «правореалізація» буде пов'язуватися з реалізацією принципів та норм права.

Д. С. Подпіснов також вказує на те, що виробленню єдиного підходу до розуміння поняття правореалізації не сприяє об'єктивна складність і багатогранність феномена права. Виокремлюється широкий і вузький підходи до розуміння реалізації у праві. У межах природно-правової концепції праворозуміння (широкий підхід) правореалізація розглядається як будь-які шляхи зовнішньої об'єктивізації права, переведення його з рівня природного права на рівень реальної дійсності. У цьому випадку вихідною формою правореалізації є законодавча діяльність як процес реалізації ідеалів природного права в приписах законодавчих актів. І лише на наступному рівні можна говорити вже про реалізацію власне правових норм, у які трансформувалися положення природного права, визнані державою, зафіксовані законодавцем у нормативно-правовому акті. У межах юридичного позитивізму (вузький під-

хід) реалізація права є процесом втілення в життя вже наявних, створених у результаті законодавчої діяльності правових норм¹⁰.

Про те, що в сучасних реаліях центром правореалізації має бути людина та її права, наголошується й в одному з новітніх підручників з теорії права. Зокрема, зазначається, що реалізація й застосування норм права у вітчизняному загальнотеоретичному правознавстві зазвичай розглядається як обезлюднений («безлюдний») процес. Слід усвідомлювати, що за усталеними формами реалізації норм права і традиційною позитивістською термінологією завжди стоять живі люди з їх індивідуальними особливостями – персональним досвідом, світоглядом, менталітетом, стилем мислення тощо. І саме від них (у якому б статусі вони не були – пересічного громадянина чи професійного державного службовця), врешті-решт, залежить ступінь втілення вимог норм права в життя¹¹.

Уточнюючи зміст поняття правореалізації, слід виходити з того, що правотворчість і правореалізація – це дві взаємозалежні та взаємопов'язані сторони життя норми права. Норми права, як результат правотворчості, втілюються в реальні суспільні відносини у діяльності людей та їх об'єднань у результаті правореалізації. Виходячи з цього, важливими, як для правотворчості, так і для правореалізації, є питання розуміння самої норми права, її структури та особливостей її зовнішнього вираження в текстах нормативно-правових актів, які також не мають однозначного підходу в сучасній юридичній науці. Ми обґрунтували, що норма права завжди має «трюхелементну» структуру (гіпотеза, диспозиція та санкції), та «розгортається» в текстах нормативно-правових актів різної юридичної сили (законодавчих і підзаконних) через певну множину взаємозв'язаних правових приписів¹². Серцевиним, стрижнем норми права є її диспозиція, правило поведінки, яке визначає права та обов'язки суб'єктів правовідносин. Отже, якщо виходити з такого розуміння норми права, то змістом правореалізації є насамперед втілення диспозиції норми права у фактичні права і обов'язки суб'єктів відповідних правовідносин. За такого підходу центром правореалізації є людина, її права та обов'язки, а не знеособлені норми права. Саме виходячи з таких засад має будуватися сучасна теорія правореалізації.

Ще одним важливим моментом формування теорії правореалізації є її праксеологічна (діяльнісна) складова. У юридичній літературі при характеристиці правореалізації робиться акцент на тому, що остання є діяльністю¹³. Наприклад, Я. М. Романюк пише, що багатогранна, різнопланова діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на реальний вплив положень правових норм у суспільних відносинах, а також процес здійснення юридичних настанов у поведінці індивідуальних та колективних суб'єктів, традиційно іменуються у юридичній науці реалізацією права¹⁴. Методологічне значення праксеологічного підходу полягає в тому, що подальше наукове дослідження ефективної правореалізаційної діяльності пов'язане з її структурними складовими.

Засновником праксеології як самостійної галузі знань вважається польський філософ і логік Т. Котарбінський. Праксеологію учений розглядав як міждисциплінарну науку, покликану знаходити методологічні основи ефективної діяльності в суспільстві¹⁵. Соціологи трактують діяльність як цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт, зміст діяльності зумовлюється специфікою об'єктів (природних чи соціальних). Спрямованість на соціальні об'єкти й окреслену мету – отримання соціально значущих результатів є критерієм виокремлення різних видів діяльності: політичної, економічної, правової тощо¹⁶. У межах загальної (філософської) праксеології (теорії людської діяльності) виокремлюють праксеологію права як філософсько-правову науку, предметом якої є дослідження правової діяльності¹⁷.

Розглядаючи правореалізацію як правову діяльність, слід зазначити, що в науковій юридичній спільноті й досі триває дискусія щодо поняття «правова діяльність» та її співвідношення з юридичною діяльністю (наприклад, часто ці поняття отожднюються). Водночас слід погодитися з думкою, що поняття «правова діяльність» є ширшим, ніж поняття «юридична діяльність», і охоплює не тільки дії суб'єктів, що здійснюють публічну (державну) владу, а й усіх юридичних і фізичних осіб. Тобто правова діяльність – це юридично значущі дії суб'єктів права, спрямовані на досягнення юридичних наслідків – упорядкування суспільних відносин. У межах правової діяльності відбувається діяльність суб'єктів, спеціально уповноважених на створення правових актів (правотворчих, правозастосовних і правоінтерпретаційних), а також діяльність суб'єктів безпосередньої реалізації права, у процесі якої здійснюються суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників суспільних відносин^{18; 19}. Отже, основними видами правової діяльності є правотворча, правозастосовна, правоінтерпретаційна та безпосередньо правореалізаційна²⁰.

Правореалізацію як правову діяльність, з точки зору праксеології права, слід розглядати в контексті її структурних складових, а саме це: суб'єкт, об'єкт, спосіб, у який здійснюється діяльність (засоби діяльності і сам процес діяльності (дії суб'єкта)), результат та мета діяльності. Д. С. Подпісов зазначає, що ключовим є співвідношення між досягнутим результатом реалізації та метою, яку було закладено в об'єкт як невід'ємний його елемент²¹.

Отже, суб'єкт діяльності – той, хто здійснює цю діяльність, виявляє активність спрямовану на об'єкт. Суб'єктами правореалізації є суб'єкти права, які є носіями прав та обов'язків, визначених у диспозиції норми права. Водночас сьогодні в теорії права існують дві загальні тенденції щодо розуміння суб'єктів права: у першому значенні не розділяють понять «суб'єкт права» і «суб'єкт правовідносин»; у другому – виокремлюють ці дві категорії. Зазначається, що поняття «суб'єкт правовідносин» є вужчою формою визначення, ніж поняття «суб'єкт права», тому що носієм прав і обов'язків не завжди має бути учасник конкретного, індивідуалізованого правовідношення; правовідносини – не єдина форма реалізації норм

права²². Також у контексті правореалізації використовується термін «учасники»²³.

Об'єкт діяльності, як філософська категорія, позначає будь-яку дійсну чи уявну, уречевлену чи ідеальну реальність, що розглядається як щось зовнішнє стосовно людини та її свідомості і яка стає предметом теоретичної та практичної діяльності суб'єкта. Об'єкт слід відрізнити від предмета. Якщо поняттям «об'єкт» охоплюються явища зовнішнього світу, на які поширюється пізнання і практичний вплив суб'єктів, людей, то поняття «предмет» складає та частина, сторона, той чи інший аспект об'єкта²⁴. Отже, об'єкт – це те, що протистоїть суб'єкту; те, на що спрямована діяльність. Питання об'єкта правореалізації є сьогодні найменш дослідженим. Наприклад, щодо правозастосовної реалізації, то Д. В. Слинько як об'єкти правозастосовної діяльності називає ті відносини між учасниками правозастосовного процесу, на які здійснюється вплив суб'єктами правозастосування. Від об'єктів слід відрізнити предмети правозастосовної діяльності, до яких відносять матеріальні й духовні блага, продукти інтелектуальної діяльності, дії, результати дій учасників правовідносин²⁵. На відміну від цього інші дослідники об'єктом правозастосування називають законодавство²⁶, право загалом, яке застосовує суд, або на закон²⁷, або зазначається, що об'єкт правозастосування «створюється з юридично значущих дій»²⁸ тощо.

На думку автора, об'єктом правореалізації є не правовідносини, а правомірна поведінка суб'єктів (або правомірний стан), у якій втілюються норми права, практична діяльність по здійсненню прав і виконанню юридичних обов'язків. Правова поведінка – це соціально важливі, свідомі вчинки суб'єктів права, що передбачені нормами права та контролювані їх волею, які спричиняють юридичні наслідки²⁹. Реалізація права може бути пов'язаною як зі здійсненням правомірних дій, так і з правомірною бездіяльністю; норми права можуть бути реалізовані у правовідносинах та поза ними. Зокрема, у літературі є позиція щодо розрізнення категорій «правовідносини» та «правовий зв'язок». Правовідносини (більш вузька категорія) – конкретний правовий зв'язок, у якому право однієї особи жорстко пов'язано з обов'язком іншої. Категорія «правовий зв'язок» – ширша й виражає взаємодію уповноваженої особи не тільки з конкретною зобов'язаною особою (як у правовідносинах), а усю складну сукупність зв'язків з усіма іншими членами суспільства, у тому числі й тими, хто не здійснює активної поведінки. При цьому, залежно від обсягу правового регулювання, реалізація може завершитись уже на рівні правового зв'язку (конституційні права, право власності)³⁰.

Будь-яка діяльність, зокрема й правореалізація, має певний спосіб здійснення, тобто здійснюється певним чином за допомогою певних дій, з дотриманням певного порядку діяльності (певних процедур), конкретних прийомів, методів, за допомогою використання певних засобів тощо. У теорії права традиційно, залежно від характеру дій, необхідних для реалізації права, виокремлюють такі форми правореалізації, як дотримання, виконання, вико-

ристання³¹. Правореалізація – це втілення норм права у діяльності суб'єктів права шляхом дотримання заборон, використання прав і виконання обов'язків. Щодо правозастосовної реалізації з участю суб'єктів державно-владних повноважень, то способом її здійснення є юридична техніка правозастосування. Юридична техніка взагалі визначається як сукупність уніфікованих, практико-прикладних і юридико-технічних правил, прийомів, засобів і способів будови найбільш адекватних за формою й досконалих за структурою, змістом і викладом актів правотворчості, правозастосування та тлумачення норм права, що мають правовий, уніфікований, інструментальний характер та спрямовані на стандартизацію юридико-технічного викладення актів. Юридична техніка актів правозастосування є складовою частиною юридичної техніки правових актів і визначає техніко-юридичні правила, прийоми, способи та засоби в процесі розробки і прийняття судових, процесуальних, розпорядчих та інших актів³².

Результатом правореалізаційної діяльності є акти реалізації норм права (прав та обов'язків). Наприклад, А. В. Коструба вважає, що акти реалізації юридичних прав та обов'язків являють собою юридично важливі дії суб'єктів зі здійснення прав та обов'язків, що впливають з конкретних правових відносин. Поза правовідносинами можливо тільки здійснення деяких заборон на активну поведінку, тобто виконання пасивних юридичних обов'язків³³. Реалізація загальних правових норм поза правовідносинами – це втілення у життя загальних норм, що встановлюють правовий статус і компетенцію суб'єкта права, тобто безперешкодне використання суб'єктом юридичних прав і виконання суб'єктивних юридичних обов'язків – без конкретних зв'язків або відносин між суб'єктами права. Реалізація конкретних правових норм у конкретних правових відносинах – це втілення у реальні суспільні відносини приписів конкретних норм права із установленими правами та обов'язками³⁴.

І, нарешті, діяльність є активністю суб'єкта, що має усвідомлюваний характер і спрямована на досягнення поставленої мети – уявної моделі майбутнього результату діяльності (те, чого суб'єкт діяльності прагне досягти). Саме з цією моделлю зіставляється отриманий результат діяльності. Мета – те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти; те, заздалегідь намічене завдання; замисел³⁵. Загальною метою правореалізаційної діяльності є правопорядок. Правопорядок складається завдяки тому, що вимоги права правильно й послідовно реалізуються в поведінці членів суспільства через належне виконання ними своїх юридичних обов'язків, утримання від порушення юридичних заборон, правомірне використання належних їм суб'єктивних прав³⁶. Наприклад, В. В. Дума зазначає, що основною метою реалізації права є досягнення правопорядку в суспільстві, суть якого полягає у тому, що на основі права складаються реальні суспільні відносини, що врегульовані правом і упорядковані ним у результаті правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин³⁷.

Водночас М. Д. Гнатюк зауважує, що в юридичній літературі в дослідженні проблем правореалізації та правозастосування часто вказується на цілі, для досягнення яких створюються норми права. На думку одних дослідників, вказівка на цілі норм виявляється зайвою, оскільки це не стільки цілі окремих норм, скільки цілі правового регулювання взагалі. Інші дослідники з урахуванням цілей норми права та її реалізації визначають ефективність права. Визнання правової основи ефективності різноманітних механізмів права передбачає визначення проблеми ефективності через категорію «ціль». Тому традиційно під ефективністю права розуміють відповідність між досягнутим результатом і тією ціллю, для досягнення якої було прийнято правову норму³⁸. Отже, подальші наукові дослідження мети правореалізації доцільно проводити в контексті питання ефективності правореалізаційної діяльності.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні у вітчизняній юридичній науці не сформувалася цілісна система науково обґрунтованих знань про правореалізацію (теорія правореалізації). У результаті проведеного дослідження можна виокремити два основних напрями перспективних наукових досліджень правореалізації. По-перше, тим, що об'єднує правотворчість і правореалізацію як дві взаємозалежні та взаємопов'язані сторони життя права є норма права. Виходячи з цього, для уточнення змісту поняття правореалізації важливим є розуміння самої норми права, її структури та особливостей її зовнішнього вираження. Центром правореалізації є людина, її права та обов'язки, а не знеособлена норма права. Відповідно зміст правореалізації визначає диспозиція норми права, яка втілюється у фактичні права і обов'язки суб'єктів права в процесі правореалізації (або встановлює певний правовий стан чи правовий зв'язок). По-друге, важливим аспектом формування теорії правореалізації є її праксеологічний (діяльнісний) аспект. Відповідно ефективність правореалізації як правової діяльності слід розглядати в контексті її структурних складових (суб'єкт, об'єкт, спосіб, результат і мета діяльності), а також співвідношення результату та мети правореалізації.

1. Дьячкова О. Н. Наукова теорія. Загальні проблеми філософії науки. Словник для аспірантів та здобувачів. URL: http://psychologis.com.ua/nauchnaya_teoriya-1.htm.
2. Легка О. В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 30, 32.
3. Дума В. В. Підходи до праворозуміння та реалізації правових норм. *Правова інформатика*. 2009. № 1. С. 47–52.
4. Макушев П. В., Хридоchкін А. В. Теорія правозастосування: навчальний посібник. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 360 с.
5. Загальна теорія права. Нормативний курс: підруч. для студ.-юристів / за ред. д-ра юрид. наук, проф. С. В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 344.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Перун, 2005. С. 1204.
7. Загальна теорія права: підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2021. С. 364.
8. Загальна теорія права:

- підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. С. 235. **9.** Юхимюк О. М. Співвідношення понять «правозастосування» та «застосування норм прав». *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 55. **10.** Подпіснєв Д. С. Ознаки реалізації норм права. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 107–109. **11.** Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. С. 234–235. **12.** Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти: монографія. Київ: КНЕУ, 2021. С. 76–97. **13.** Подпіснєв Д. С. Там само. С. 107. **14.** Романюк Я. М. Функції правозастосування: окремі питання. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 29. **15.** Цмоць У. О. Правова праксеологія як чинник ефективності юридичної практики. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 4. С. 156, 160. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-18>. **16.** Настасяк І. Ю. Загально-теоретичний аналіз правової діяльності (в контексті дослідження функційної частини правової системи). *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. Вип. 5 (33). С. 25. **17.** Бандура О. О. Праксеологія права як складова філософії права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2 (14). С. 12. **18.** Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2004. С. 20. **19.** Гусарєв С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ, 2007. С. 16. **20.** Настасяк І. Ю. Там само. С. 24. **21.** Подпіснєв Д. С. Там само. С. 107. **22.** Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. Харків: Право, 2009. № 3(58). С. 31–35. **23.** Легка О. В. Там само. С. 30. **24.** Борщевський І. В. Об'єкт та предмет систематизації законодавства. *Вісник Одеського національного університету*. 2008. Том 13. Вип. 10: Сер. «Правознавство». С. 7. **25.** Слинко Д. В. Основні риси та структура правозастосовної діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2015. Вип. 20. С. 24. **26.** Лічман Л. Г. Щодо необхідності дослідження правозастосування у цивільному судочинстві України. *Університетські наукові записки*. 2010. № 4. С. 71. **27.** Решота В. Проблеми визначення основних понять у сфері здійснення правосуддя. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 62. С. 121. **28.** Борденюк В. І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2007. С. 29. **29.** Коструба А. В. Акти реалізації юридичних прав і обов'язків як елемент механізму правового регулювання. *Теорія і практика застосування чинного вітчизняного та міжнародного законодавства в сучасних умовах: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, Україна, 12–13 лютого 2011 р.)*: у 3-х частинах. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. ч. 1. С. 29. **30.** Коструба А. В. Там само. С. 29. **31.** Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. С. 235–236. **32.** Пригара Л. І., Ступник Я. В. Юридична техніка актів правозастосування: монографія. Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А. Е., 2013. С. 29. **33.** Коструба А. В. Там само. С. 28–29. **34.** Легка О. В. Там само. С. 31. **35.** Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / Уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Перун, 2005. С. 661, 1588. **36.** Теорія держави і права: підручник / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2015. С. 337–338.

37. Дума В. В. Там само. С. 49. 38. Гнатюк М. Д. Теоретичні аспекти реалізації цілей норм права. *Наукові записки НаУКМА: Юридичні науки*. 2004. Т. 26. С. 22–23.

References

1. Dyachkova O. N. Scientific theory. General problems of the philosophy of science. Dictionary for postgraduate students and applicants. URL: http://psychologis.com.ua/nauchnaya_teoriya-1.htm. 2. Legka O. V. Implementation of legal norms: theoretical and legal aspects. *Law and society*. 2012. No. 1. P. 30, 32. 3. Duma V. V. Approaches to legal understanding and implementation of legal norms. *Legal informatics*. 2009. No. 1. P. 47–52.
4. Makushev P. V., Khridochkin A. V. Theory of law enforcement: textbook. Dnipro: Helvetica Publishing House, 2018. 360 p. 5. General theory of law. Normative course: textbook for law students / edited by Dr. of Law Sciences, Prof. S.V. Bobrovnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 2021. P. 344. 6. Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language: 250 000 / Compiled and Chief Editor V. T. Busel. Kyiv: Perun, 2005. P. 1204.
7. General Theory of Law: Textbook / O. V. Petryshyn, D. V. Lukyanov, S. I. Maksymov, V. S. Smorodynskyi and others; edited by O. V. Petryshyn. Kharkiv: Pravo, 2021. P. 364.
8. General Theory of Law: Textbook / Edited by M. I. Kozyubry. Kyiv: Vaite, 2015. P. 235.
9. Yukhymyuk O. M. The Relationship between the Concepts of «Law Enforcement» and «Application of Law Norms». *Journal of the Kyiv University of Law*. 2011. No. 4. P. 55.
10. Podpisnov D. S. Signs of the implementation of legal norms. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute». Political Science. Sociology*. Law. 2013. No. 3. P. 107–109. 11. General Theory of Law: Textbook / Edited by M. I. Kozyubry. Kyiv: Vaite, 2015. P. 234–235. 12. Ryndiuk V. I. Systematization of the Legislation of Ukraine: Theoretical, Methodological and Technical, and Legal Aspects: Monograph. Kyiv: KNEU, 2021. P. 76–97. 13. Podpisnov D. S. Ibid. P. 107.
14. Romanyuk Ya. M. Law Enforcement Functions: Some Issues. The Rule of Law. 2016. No. 24. P. 29. 15. Tsmots U. O. Legal Praxeology as a Factor of Effectiveness of Legal Practice. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series*. 2023. No. 4. P. 156, 160. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-4-18>.
16. Nastasyak I. Yu. General theoretical analysis of legal activity (in the context of studying the functional part of the legal system). *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. Vol. 5 (33). P. 25. 17. Bandura O. O. Praxeology of law as a component of the philosophy of law. *Philosophical and methodological problems of law*. 2017. No. 2 (14). P. 12.
18. Yushchuk O. I. Theoretical foundations of the legislative process: Monograph. Kyiv: Parliamentary Publishing House, 2004. P. 20. 19. Gusarev S. D. Legal activity: methodological and theoretical aspects: abstract of the dissertation ... doctor of law sciences: 12.00.01 / Kyiv National University of Internal Affairs. Kyiv, 2007. P. 16. 20. Nastasyak I. Yu. Ibid. P. 24.
21. Podpisnov D. S. Ibid. P. 107. 22. Khaustova M. The subject of law as an element of the legal system of society. *Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*. Kharkiv: Pravo, 2009. No. 3(58). P. 31–35. 23. Legka O. V. Ibid. P. 30. 24. Borshechsky I. V. The object and subject of systematization of legislation. *Bulletin of Odessa National University*. 2008. Vol. 13. Issue 10: Ser. «Jurisprudence». P. 7. 25. Slynko D. V. The main features and structure of law enforcement activity. Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Pravo. 2015. Issue 20. P. 24. 26. Lichman L. G. On the necessity of studying law enforcement in civil proceedings in Ukraine. University scientific notes. 2010. No. 4. P. 71. 27. Reshota V. Problems of defining basic concepts in the sphere of justice

administration. *Bulletin of Lviv University. Legal series*. 2015. Issue 62. P. 121.

28. Bordenyuk V. I. Local self-government and state administration: constitutional and legal foundations of correlation and interaction: monograph. Kyiv: Parliamentary Publishing House, 2007. P. 29. **29.** Kostruba A. V. Acts of realization of legal rights and obligations as an element of the mechanism of legal regulation. *Theory and practice of application of current domestic and international legislation in modern conditions: Materials of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, Ukraine, February 12–13, 2011)*: in 3 parts. Odesa: NGO «Black Sea Law Foundation», 2011. Part 1. P. 29. **30.** Kostruba A. V. Ibid. P. 29. **31.** General Theory of Law: Textbook / Edited by M. I. Kozyubry. Kyiv: Vaite, 2015. P. 235–236. **32.** Prygara L. I., Stupnyk Ya. V. Legal Technique of Law Enforcement Acts: Monograph. Uzhhorod: Publishing House of Individual Entrepreneur Breza A. E., 2013. P. 29. **33.** Kostruba A. V. Ibid. P. 28–29. **34.** Legka O. V. Ibid. P. 31. **35.** Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language: 250 000 / Compiled and edited by V. T. Busel. Kyiv: Perun, 2005. P. 661, 1588. **36.** Theory of State and Law: Textbook / O. V. Petryshyn, S. P. Pogrebnyak, V. S. Smorodynskyi et al.; edited by O. V. Petryshyn. Kharkiv: Pravo, 2015. pp. 337–338. **37.** Duma V. V. Ibid. p. 49. **38.** Hnatiuk M. D. Theoretical aspects of implementing the goals of legal norms. Scientific notes of the NaUKMA: Legal sciences. 2004. T. 26. Pp. 22–23.

Ryndiuk Vira. Doctrinal foundations of realization of law: current state and research prospects

Introduction. *The article is analyzed the current state of research into the category of «realization of law» in domestic theoretical legal science and the conclusion is made about the need to form a holistic system of scientifically based knowledge about realization of law (theory of realization of law) on the latest scientific and methodological principles. Despite a number of scientific works of domestic legal theorists regarding realization of law, the literature draws attention to the insufficient theoretical level of scientific development and the ambiguity of approaches to understanding various aspects of the category of realization of law, which, in turn, negatively affects legal practice. A modern trend in domestic legal science is a significant worldview and methodological rethinking of traditional dogmatic ideas about the content of legal concepts and the formation of individual theories (doctrines) within the general science of legal theory, in particular, the theory of realization of law.*

The aim of the article is to outline the theoretical and methodological foundations of further scientific development of the category of realization of law, which in the future can become the basis for the formation of the theory of realization of law as a holistic, coherent system of scientific knowledge about realization of law.

Results. *First of all, the very concept of «realization of law», which depends on different approaches to understanding the concept of law, needs to be clarified. Clarifying the meaning of the concept of realization of law, one should proceed from the fact that law-making and realization of law are two interdependent and interconnected aspects of the life of the rule of law. The center of the legal norm is its disposition, the rule of conduct that determines the rights and obligations of the subjects of legal relations. Therefore, the content of realization of law is, first of all, the implementation of the disposition of the legal norm into the actual rights and obligations of the subjects of the relevant legal relations. The praxeological approach has a methodological significance in the study of realization of law as a legal activity.*

Realization of law from the point of view of law praxeology should be considered in the context of its structural components (subject, object, way in which the activity is carried out, the result and purpose of the activity), as well as the relation between the purpose and the result as the effectiveness of legal implementation.

Conclusions. *As a result of the conducted research, it is proposed to single out two main directions of prospective scientific research on realization of law. First, the center of realization of law is the person, their rights and obligations, not an impersonal legal norm. Secondly, an important moment in the formation of the theory of realization of law is its praxeological (activity) aspect.*

Key words: *realization of law, norm of law, disposition of the norm of law, subjective right, legal obligation, legal praxeology, legal activity, juridical activity.*